

Mr *Srbislav* BUKUMIROVIĆ

NEKA PITANJA TAKOZVANOG SLOBODNOG ŠIRENJA INFORMACIJA

Evropska konferencija o bezbednosti i saradnji u Helsinkiju (KEBS) još zaokuplja javnost kontinenta i predmet je čestih napisa i komentara. Takozvana treća korpa sporazuma i dalje ostaje u prvom planu. U stvari, ta pitanja su i pre konferencije, u toku njenih priprema, bila predmet različitih diskusija i o njima su postojali različiti stavovi. U pitanju je saradnja na humanitarnim i drugim područjima, koja obuhvata kontakte među ljudima, razmenu informacija, kulturnu saradnju i razmenu na polju prosvete. Međutim, zbog određenih polemika, različitih pogleda i stavova, posebno se izdvaja pitanje »slobodnog širenja informacija«.

Ovo pitanje ima i svoju predistoriju u međunarodnim odnosima, što očitó govori o tome da je vrlo značajno u saradnji evropskih naroda. Naime, još na Međunarodnoj konferenciji o korišćenju radija i doprinosu informacija interesima mira, koja je održana 1936. godine u Ženevi, a i na Konferenciji OUN o slobodi informacija, koja je održana u istom gradu 1948. godine, ta pitanja su pobuđivala značajnu pažnju i o njima su postojala različita mišljenja. To upućuje na zaključak da je širenje informacija neposredno u vezi sa tekućom politikom, odnosima između zemalja i njihovim društveno-političkim interesima.

Prilikom pripremnih razgovora za Konferenciju o evropskoj bezbednosti, delegacije zemalja NATO-pakta postavile su pitanje razmene ljudi, informacija i ideja kao središnji koncept detanta, naravno onako kako ga shvataju zemlje sa Zapada, insistirajući pri tome na neposrednim i individualnim kontaktima u kojima bi državna aktivnost bila u drugom planu.¹ Istovremeno, delegacije socijalističkih

¹ Ccrozier, Brian: *The Conflict of Information*, »Conflict Studies«, №. 56, 1975, s. 1—3

zemalja koje pripadaju Varšavskom ugovoru, isticale su da je u »uslovima miroljubive koegzistencije razmena informacija, pre svega, saradnja među državama, a ne među posebnim nezavisnim organizacijama i licima... da se ova saradnja može ostvarivati uz uvažavanje suvereniteta, zakona i običaja svake zemlje«.²

Stav naše delegacije bio je u skladu sa osnovnim principima naše spoljne politike, sa njenom dugogodišnjom praksom otvorenih granica, uzajamnog poverenja, poštovanja i saradnje na svim poljima, sa istočnoevropskim zemljama i sa zemljama Zapada, odnosno sa svim narodima u svetu. Jugoslavija je bila »zagovornik svih vrsta kontakata, ističući vezu između saradnje i bezbednosti. Pri tom je naša delegacija isticala da treba poštovati legitimne zakone pojedinih država, te da se ni tzv. treća korpa ne može smatrati kao područje cenkanja, gde bi se pokušale izboriti neke prednosti ili izvršiti rekonpenzacija za neka druga rešenja«.³

Posle postizanja sporazuma, tekst deklaracije u preambuli poglavlja o saradnji u humanitarnim i drugim oblastima jasno ističe rešenost država da sprovode sve odluke radi »jačanja mira i razumevanja među narodima i duhovnog obogaćivanja čovekove ličnosti, bez obzira na razlike u rasi, jeziku ili veri«, i da se svi oblici saradnje »sprovode uz puno poštovanje principa kojima se rukovode države učesnice u svojim međusobnim odnosima«, a to znači poštovanje državnog suvereniteta, nemešanje u unutrašnja pitanja i jednakost među državama.⁴

U ČEMU JE PROBLEM

U vreme održavanja konferencije u Helsinkiju, neki krugovi u Sjedinjenim Američkim Državama i u zapadnoevropskim zemljama pojavili su se sa tezom da je KEBS promašaj za zemlje NATO-pakta, jer se, navodno, popustilo Sovjetskom Savezu prilikom rešavanja pitanja slobodne razmene informacija, ljudi i ideja. Međutim, s tim u vezi, nameće se pitanje: zašto su neke zemlje zapada, a pre svih SAD, toliko insistirale na slobodnom širenju informacija, dakle na pitanju koje nije ni čisto političko, ni vojno, ni ekonomsko. Odgovor na to nije teško dati. Zemlje zapada, a pre svega SAD, pod uticajem

² Korobejnikov, V.: Što skrivaetsja za koncepciej »svododi informacii«, »Meždunarodnaja žizn'«, 1, 1976, s.100

³ Vukadinović, R.: Helsinki — Suradnja na humanitarnim i drugim područjima, »Međunarodna politika«, Beograd, br. 620, 1976, s. 23.

⁴ Konferencija o bezbednosti i saradnji u Evropi, završni dokument, Helsinki 1975 — publikacija Saveznog komiteta za informacije, BGD. 1975, s. 50

snažnih multinacionalnih kompanija, htele su da iskoriste sve prednosti koje im pruža ogromna industrija informacija za širenje svog uticaja i svoje ideologije u ostalim zemljama. Razume se, za njih su pri tome najinteresantnije socijalističke zemlje, posebno članice Varšavskog ugovora.

Da bi se shvatilo o kakvim se prednostima radi i kakva je snaga uticaja informacija, navešćemo nekoliko konkretnih podataka.

Sjedinjene Američke Države imaju danas u svom posedu čak 2/3 celokupne industrije masovnih informacija zapada; preko 16 informativnih multinacionalnih kompanija SAD godišnje daju 150 — 200.000 časova televizijske produkcije izvan svojih granica; popularne serijske TV-emisije, kao što su *Kodžak*, *Meklaud* i druge, prikazuju se za 500 miliona gledalaca u 95 zemalja sveta, a svake nedelje oko 150 miliona ljudi u svetu gleda američke filmove.⁵ Prema finskom stručnjaku Tapio Varisu, 60—80% celokupnog TV-programa u zemljama u razvoju dolazi iz američkih izvora, jer se vlada SAD posebno trudi da olakša kupoprodajne transakcije i omogući nisku cenu programa.⁶

S druge strane, moćni informativni servisi novinskih agencija (UPI, AP, Rojter, France Press) osnovni su izvori informacija za većinu zemalja sveta, a posebno za nerazvijene. Stoga nije teško oceniti njihov uticaj na obaveštenost i formiranje javnog mnjenja u svetu. Komentarišući tu pojavu, dobar poznavalac prilika u ovoj oblasti, Francuz J. L. Servan Šrajber, rekao je da većina zemalja *mora gledati svet očima Amerikanaca, Engleza ili Francuza*. Novinske, radio i televizijske agencije sa zapada, na primer, drže u svojim rukama 92% svih transakcija te vrste na afričkom kontinentu, mada afričke zemlje nastoje da razbiju taj monopol.⁷ Pre nekoliko godina, list Kongoanske partije rada »Etumba« pisao je: »Od 128 centara kojima raspolaže Informativna agencija SAD — USIA — u svetu, 60 se nalazi u Africi, kuda upućuje svaki dan, svake nedelje, svaki mesec, bujice knjiga, brošura, članaka i komentara s ciljem njihovog širenja — preko biblioteka i informativnih centara — među »elitom«, kojom pokušava da ovlada u prvom redu kao pogonskim remenom među još neobrazovanim masama i imperijalistički orijentisanom privredom«. ⁸ Dosta vremena zemlje Zapada poklanjaju i radio-emi-

⁵ Sauce in serie, »Spiegel«, №. 48, 1975, s. 178—181

⁶ Pavlič, B.: Filmska i TV industrija v službi multinacionalnih družb. — »Teorija in praksa«, XII, №. 8—9, 1975, s. 832

⁷ Mamadou Mactar Thiam: Sistem informisanja i zemlje u razvoju. — »Ekonomika politika«, br. 1236, 1975, s. 52

⁸ Obuhov, L. A.: Afrika: Borba za umy. — Moskva, Mysl', 1975, s. 113

sijama namenjenim Africi: SAD — 40 časova, V. Britanija — 32, SR Nemačka — 24, Francuska — 11.⁹

SAD su, zajedno sa V. Britanijom, SR Nemačkom i Francuskom, najveći izvoznik knjiga u svetu. Izvoz tih zemalja iznosi blizu 3/4 svetske trgovine knjigom, ne računajući SSSR.¹⁰ Međutim, o vrlo obimnom izvozu, plasmanu i uticaju američkih kriminalističkih romana, stripova i druge literature te vrste u svetu, teško je dati tačan odgovor. Američki istraživač i analitičar iz te oblasti H. Šiler navodi »da nikada nije bilo potpune dokumentacije o tome koliko je svet zahvaćen radio-televizijskim programima proizvedenim u SAD ili stvorenim u inostranstvu uz američku finansijsku podršku«. Kada bi se napravila takva analiza, ona bi veoma brzo bila prevaziđena novim podacima. Daluje H. Šiler dodaje da »svako novo dostignuće u oblasti elektronike širi perimetre američkog uticaja, a neodvojivost vojne i komercijalne delatnosti još više pogoduje ekspanziji«.¹¹

Da zaključimo: radi se o pojavi koja je, zbog svog istinskog karaktera i uticaja, s pravom dobila naziv »informacioni imperijalizam ili kolonijalizam«. Ona je deo »kulturnog imperijalizma« pomoću kojeg multinacionalne kompanije sa Zapada, odnosno njihove vlade, a pre svega vlada SAD, šire svoj uticaj na formiranje javnog mnjenja i ideologije potrošačkog društva u celom svetu, a posebno su ti uticaji sračunati za zemlje u razvoju.

Protiv negativnih pojava i uticaja koje sa sobom nosi informacioni imperijalizam, odnosno kolonijalizam, ustali su mnogi političari i kulturni radnici u svetu i u nesvrstanim zemljama posebno. Taj fenomen snažno utiče i na negativne posledice tamo gde se javlja u tim zemljama. U poslednje vreme, na primer, u nekim razvijenim zemljama zapada progresivni slojevi društva i stvaraoci izražavaju zabrinutost zbog sve većeg uticaja američkih sredstava za masovno komuniciranje i informisanje zato što taj uticaj sve više potiskuje istinsku i progresivnu nacionalnu kulturu i što veoma pogoduje dekadenciji. Tako je krajem prošle godine »Spiegel« upoznao svoje čitaoce sa analizom američkih TV-serija koju je prezentirao filmski producent W. Schulz-Keil, inače Nemačkin koji je stalno nastanjen u Njujorku. Zbog interesantnih podataka i zaključaka te analize, i činjenice odakle ona dolazi, navešćemo nekoliko primera. U njoj se

⁹ Isto, s. 110

¹⁰ Bukumirović, S.: SFRJ i međunarodne komunikacije i informacije putem pisane reči — s gledišta uvoza i izvoza publikacija. Materijali konferencije »Tehnički i društveni aspekti informacija i komunikacija«. — Zagreb, Referalni centar Sveučilišta, 1973, s. 4.

¹¹ Schiller, H.: Mas Communications and American Empire, New York, 1970, s. 80 (citirano prema Korobejnikovu, op. cit.)

ističe da su holivudske popularne serije koje dopiru do 500 miliona gledalaca u 95 zemalja sveta, najuticajnije propagatori američke potrošačke ideologije, da su peta kolona velikog kapitala. . . » U Holivudu, gde se proizvodi 80% tih »infantilnih sosova u bombonski ofarbanoj slici SAD, radi 8.000 umetnika i tehničara u serijskim konfekcijama. Angažuju se veoma uticajni režiseri igranog filma, ali stvarnu režiju vodi bos produkcije. O kvalitetu scenarija obično se brinu gospoda za istraživanje tržišta, koja su pre dolaska u Holivud istraživala tržište sapuna, automobila i drugih potrošnih dobara«. . . Dalje se navodi da, »sa damping cenama — jedna serija košta između 180.000—250.000 maraka, što zavisi od finansijske snage uvoznika; američkim TV-slagama uspeo je da zasite TV-kanale u celom svetu«.

Kada je autor navedene analize izvršio istraživanja u SR Nemačkoj o tome pod kakvim se uslovima kupuju američke serije i filmovi, naišao je na zaveru ćutanja.¹²

Francuz Ž. L. Servan — Šrajber u svojoj knjizi *Moć informacije* ističe zavisnost štampe na Zapadu od industrijskih i finansijskih monopola. Prema njegovoj oceni, oko 80% prihoda od novina i časopisa u zemljama zapada dolazi od reklama, što ozbiljno dovodi u pitanje slobodu štampe. Za američku televiziju on navodi da je kao snažno sredstvo zabave, informacije i uticaja na javno mnjenje, skoro potpuno potpala pod vlast proizvođača robe široke potrošnje.¹³

Pre dve godine održan je u Finskoj simpozijum o međunarodnom cirkulisanju televizijskog programa. Tom prilikom je predsednik Finske Urho Kekonen rekao: »U svetu komunikacija može se posmatrati u kolikoj su meri problemi slobode izražavanja u okvirima jedne države identični sa tim istim problemima u okviru svetske zajednice. Na međunarodnom nivou mogu se naći ideali slobodnih komunikacija, ali je njihova primena izopačena u korist bogatih, a na štetu siromašnih. Uopšte uzevši, talas informacija među državama — a naročito materijali koje koristi televizija — imaju u velikoj meri jednosmeran smisao i neuravnoteženi su, i nipošto nemaju ni dubine niti širine koje iziskuju principi slobode izražavanja«.¹⁴

Dakle, sve to ukazuje na to da se radi o jednosmernom širenju informacija — iz razvijenih zemalja zapada u zemlje u razvoju. A kada je tako, onda ne može biti govora o nekom obostranom, makar

¹² Vidi: »Spiegel«, 1975, №. 48, s. 178—181

¹³ Servan Schreiber, J. L.: *Le pouvoir d'informer*. — Paris, Flammarion, 1974, s. 59, 36

¹⁴ Schiller, H.: *Libre circulation de l'Information et domination Mondiale*. »Le Monde Diplomatique«, 1975, №. 258, s. 19

i približno ravnopravnom komuniciranju i razmeni. Čak su i socijalističke zemlje, članice Varšavskog ugovora, posebno koje uslovljavaju uvoz izvozom, s tim u vezi, daleko od ravnopravnog tretmana. One su, na primer, 1970. godine prikazale 3.000 časova zapadnoevropskog TV-programa, dok je za to vreme zapadna Evropa prikazala samo 1.000 časova programa navedenih zemalja. Odnos je još nepovoljniji kada se radi o prikazivanju filmova, prevođenju, izvozu knjiga, itd.¹⁵

NESVRSTANI I INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE

Nesvrstane zemlje, koje su najviše pogođene »informacionim kolonijalizmom«, već godinama ukazuju na neravnopravnost i agresivnost kojoj su izložene na polju međunarodnog informisanja i komuniciranja. Sekretar za informacije Jugoslavije tim povodom je pisao:

»Politički značaj borbe za punu emancipaciju nesvrstanih zemalja u oblasti informisanja proističe, pre svega, iz činjenice da u današnjim uslovima u svetu praktično postoji monopol velikih sistema informisanja, preko kojih razvijene zemlje, na najraznovrsnije načine, utiču kako na ukupnu svetsku javnost tako i na javno mnjenje u nesvrstanim zemljama, razume se, u funkciji ostvarivanja sopstvenih političkih i ideoloških ciljeva i svojih ekonomskih i drugih interesa«. ¹⁶

Jedan od učesnika simpozijuma o komuniciranju nesvrstanih, predstavnik Šri Lanke, istakao je da su »multinacionalna sredstva informisanja usmerila svoj cilj na istraživanje zone uticaja i na komercijalno-lukrativne ciljeve. Njihova glavna sredstva su: jevtina literatura i tendenciozni članci u novinama i magazinima, pop-muzika i senzacionalistički filmovi koji eksploatišu seks, nasilje i socijalne probleme itd.

U suštini, te »kulturne« agresije nametnute nesvrstanim zemljama i trećem svetu leži duh kulturnog kolonijalizma. Da bi reagovala protiv tog duha, nesvrstane zemlje, usmerene socijalističkim putem, treba da, kao suprotnost, prezentiraju način života inspirisan duhom razuma, dobrog slaganja i saradnje«. I dalje ... Jedna od posledica te istorijske činjenice (kulturnog imperijalizma) je divljenje zapadnom svetu, s prizvukom patetike, koje postoji u većini njihovih bivših kolonija. Bilo je naravno pokušaja da se odbace ti okovi, ali

¹⁵ Wojtasik, L.: Teorija swobodnego przeplywu informacji i jej dywersyjnefunkcje ideologiczne, — »Wojsko ludowe«, 1975, №. 10, s. 11

¹⁶ Berberović, M.: Razvoj i unapređenje informativne saradnje. — »Međunarodna politika«, XXVII, 1976, br. 632—3, s. 19

pečat zapadnjačkog načina života, podrška i ohrabrenje koje dobija, tako su jaki da se njihova snaga ne može potcenjivati i ona se čak uvećava». ¹⁷

U periodu između Alžirske konferencije i Kolomba ostvarivalo se mnoštvo političkih, organizacionih i praktičnih koraka na razvijanju saradnje nesvrstanih na polju informacija i u borbi za emancipaciju nesvrstanih u oblasti informacija i komunikacija.

Na inicijativu Tanjuga osnovan je pul novinskih agencija nesvrstanih zemalja. Takođe na inicijativu iz naše zemlje organizovan je u Tunisu simpozijum sa nazivom »Masovno komuniciranje među nesvrstanim zemljama«. Konferencija ministara nesvrstanih zemalja u Limi, avgusta 1975. godine, donela je rezoluciju IV, »O saradnji na polju širenja informacija i masovnih komunikacija«. U julu ove godine u Nju Delhiju održana je Konferencija ministara za informacije nesvrstanih. Na Petoj konferenciji šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja u Kolombu, u političkoj deklaraciji, istaknuto je: »Novi poredak u oblasti informacija potreban je u istoj meri kao i novi međunarodni ekonomski poredak. Sadašnja situacija odraz je nasleđa kolonijalne prošlosti mnogih zemalja sveta, pa su one i osuđene da budu pasivni primaoci neadekvatnih iskrivljenih informacija koje potiču iz moćnih zemalja. Puna identifikacija i afirmacija nacionalnog i kulturnog identiteta ovih zemalja zahteva da se popravi odnos u razmeni i protoku informacija, kao i da se preduzmu mere za jačanje saradnje u ovoj oblasti«. ¹⁸

Tim opravdanim težnjama nesvrstanih pružala su podršku i neka poznata javna glasila na Zapadu, kao što su »Le Mond« i »Frankfurter Rundschau«, jer monopol nad štampom na Zapadu pogađa sve nezavisne listove.

NEKE POJAVE KOJE SU INTERESANTNE I SA STANOVIŠTA OPŠTENARODNE ODBRANE

Jugoslavija je odavno proklamovala politiku saradnje i otvorenih granica sa svim zemljama u svetu koje to žele, pored ostalog, i na polju razmene informacija. Ta saradnja se veoma uspešno razvija i iz godine u godinu postaje sve raznovrsnija i obimnija. Poslednjih godina su uočljivi uspešni naponi na razmeni informacija sa nesvrstanim

¹⁷ Tilkeratne, V. R. P.: Uloga informisanja u kulturnoj razmeni među nesvrstanim zemljama. — »RTV — teorija i praksa«, 1976, br. 3, s. 17, 18

¹⁸ »Politika«, 1976, 22. 8., s. 3—4

zemljama kao i kulturnoj razmeni uopšte. Pored razvoja svojih samoupravnih socijalističkih vrednosti, Jugoslavija je uvek bila spremna da i od drugih prihvati sve ono što je progresivno, što doprinosi svetskoj integraciji, razmeni i korišćenju kulturnih i svih drugih dobara. Predsednik Republike Tito je to često isticao. U svojoj poruci povodom međunarodne godine knjige, on je rekao: *»Želim da ova akcija bude snažan podsticaj za još veću cirkulaciju i razmjenu naučnih, kulturnih, umjetničkih i drugih djela između naroda i zemalja svijeta. Tako će se omogućiti da najveća dostignuća stvarno postanu svojina svih ljudi, uključujući, razumije se, i one koji to ne bi mogli ostvariti svojim snagama«*.¹⁹

Međutim, kada je reč o sredstvima masovnog informisanja i komuniciranja, ni mi nismo pošteđeni, a ni imuni na štetne uticaje. U nas su se, na primer, u vreme pre 21. sednice Predsedništva CK SKJ, a i kasnije, dešavale neke pojave koje su bile strane i štetne našem samoupravnom socijalističkom društvu. Reč je o nekritičkom preuzimanju proizvoda i shvatanja koje na svetsko tržište plasiraju moćne kompanije za masovno komuniciranje.²⁰ Razume se da takav nekritički odnos prema stranom prodoru i uticaju mora da ima posledice za celokupno društvo, za vrednovanje i čuvanje njegovih revolucionarnih i kulturnih tekovina, pa i mnogo šire.

Sa stanovišta priprema našeg društva za odbranu, pre svega razvijanja patriotizma, svesti i odgovornosti mladih za odbranu i njihovog ukupnog moralno-političkog vaspitanja, neke negativne pojave bi morale zasluživati našu veću pažnju. Radi ilustracije navešćemo samo neke primere i podatke. Nama ne sme biti svejedno da li će se u najgledanijem TV-vremenu vrteti na malom ekranu jedna za drugim konfekcijske serije sa infantilnim sadržajem, kao što su »Kodžak«, »Kolombo«, »Banaček«, »Meklaud« i sl., koje propagiraju ideologiju potrošačkog društva, ili će to biti serije domaće proizvodnje sa vaspitnim porukama (»Otpisani«, »Valter brani Sarajevo«, »Kapeljski kresovi«, »Salaš u malome ritu«, itd.), koje ističu i podstiču slobodarske tradicije naših naroda. To utoliko pre što smo se osvedočili da su naše TV-serije zanatski veoma solidno rađene, što

¹⁹ Tito, Josip Broz: Poruka povodom Međunarodne godine knjige. — »Bibliotekar«, 1972, br. 6, s. 693—694.

²⁰ Delovanje masovnih medija u SR Hrvatskoj u periodu pre 21. sednice Predsedništva CK SKJ analizirao je E. Peratoner u članku »Funkcija, mjesto i moć masovnih sredstava informiranja i komuniciranja u društvenom životu Hrvatske«, »Naše teme«, Zagreb, 1973, br. 2. Ona u većoj ili manjoj meri odgovara stanju kakvo je bilo i u drugim republikama.

su popularne kod gledalaca, a time i znatno ispred mnogih uvezenih. Sigurno je da je domaća produkcija skuplja od uvezenih TV-emisija, koje se nameću damping cenama, ali to ne sme niti može biti kriterijum koji odlučuje o izboru.²¹

Treba imati u vidu da ponekad na izgled neutralni i naivni sadržaji imaju svoju namenu. Prema teoretičarima propagande sa Zapada, važno je zauzeti kanale informacija i sprečiti protivnika da emituje svoje poruke, što je značajan poen u propagandnom dvoboju. Isto tako, oni smatraju da emitovanje zabavnog programa omogućava stvaranje poverenja prema izvoru informacija, što je samo jedan od mnogobrojnih koraka u pravcu postizanja odlučujućeg momenta ubeđenja.

Posredni pokušaj da se sa strane utiče na sredstva masovnog informisanja i komuniciranja i njihovu programsku politiku bilo je usavršavanje naših naučnih kadrova iz ove oblasti koje su poluprivatno finansirali Amerikanci, bez koordinacije sa ustanovama koje su pozvane da to rade.²²

Vredan pomena je i slučaj sa dokumentarnom serijom »Ljudi i oružje« koju je prikazala naša TV. Radi se o seriji, koja je, kažu, stigla preko Ujedinjenih nacija, a pripremio ju je i lansirao organ za psihološki rat Pentagona. Serija prikazuje »svemoć« nuklearnog oružja i »bespomoćnost« ljudi pred njim, odnosno zastrašivanje ljudi pred silama koje njime raspolazu.²³

O raskoraku između vizije našeg samoupravnog socijalističkog društva i nekih socio-kulturnih vrednosti koje su se susretale ili se susreću u znatnom delu naše zabavne štampe, piše A. Petak u svojoj analizi.²⁴

Navešćemo samo nekoliko podataka koji govore o tome šta se prezentira, na primer, našoj najmlađoj čitalačkoj publici, uz napomenu da tri četvrtine od njih redovno čita ovu vrstu štampe. Roto-

²¹ Prema rezultatima istraživanja TV-programa, koja su se odnosila na prvu dramsku seriju TV-Skoplja sa temom iz NOB, »Put u budućnost«, konstatovano je da kod gledalaca mlađih od 30 godina serija najčešće izaziva ljubav prema slobodi 27,6%, mržnju prema okupatoru 26,4%, zatim patriotizam 16,6%, poštovanje revolucije i učesnika u njoj 13,8% i vere u ljude 12,1%. (Stevanovska, G.: Gledaoci o dramskoj seriji »Put u budućnost« TV-Skoplje. — »RTV — teorija i praksa«, 1976, br. 3, s. 199).

²² Idejno-politička pitanja izgradnje sistema informisanja na jedinstvenim osnovama socijalističkog samoupravljanja. — »Savremenost«, Novi Sad, 1975, br. 2, s. 215

²³ Kronja, Š.: Sredstav javnog informisanja, posebno radio i televizija u ONO i DSZ. — »RTV — teorija i praksa«, 1976, br. 2, s. 17

²⁴ Petak, A.: Zabavna štampa — činilac masovne kulture, »Naše teme«, 1975, br. 10—11

-romani i stripovi izdati 1970/71. godine u tiražu od blizu 100 miliona primeraka u svom sadržaju su, pored ostalog, imali u znatnom procentu teme iz rata i istorije. Glavne ličnosti tih romana nude se mladim čitaocima kao uzori, a prema analizi trećina i više ovih ličnosti je u klasnom smislu iz višeg i srednjeg socijalnog sloja (46%). Međutim, glavni junaci tih romana uglavnom su pripadnici zapadnoevropske i severnoameričke narodnosti, svega 15% su pripadnici naših naroda i narodnosti, a 2% pripadnici istočnoevropskih naroda. U sadržaju dominiraju mitologije uspeha i zvezdomanije, seksocentriзма, agresivizma i avanturizma. Analiza pokazuje da se sadržajna struktura zabavne štampe nije bitno izmenila ni do 1974. godine.²⁵

Sociološka istraživanja čitalačkih interesa omladine u nekim zemljama pokazuju da je interesovanje za fenomen rata veoma izraženo kod mladih već u dobu od 11—14 godina, a prisutno je tokom celokupnog školovanja. U školskom uzrastu počinju da se stiču predstave i formiraju pogledi o slobodi, patriotizmu, odbrani zemlje, bratstvu-jedinstvu, itd., i omladina u nas već tradicionalno pokazuje veliki interes za to.

Čak i u tako specifičnim oblicima komuniciranja kao što je moda pokušavaju da se sa strane proture neprihvatljivi politički i vojni sadržaji. Mi uvozimo i strane modne časopise, od kojih, na primer, »Burda« sa oko 100.000 uvezenih primeraka i milionskom publikom ima veliki uticaj na kulturu odevanja u našoj zemlji. U principu, protiv toga ne bi trebalo da bude niko, ali kada su u jeku vijetnamskog rata lansirane kao modni hit uniforme pripadnika američke armije, bio je to jasan i sračunat pokušaj da se i tim putem kod naše omladine populariše armija koja je tada vodila agresivan, osvajački i zločinački rat protiv jednog malog naroda.

Naravno, bilfi su to samo neki primeri koji ukazuju na širok spektar uticaja i moći savremenih sredstava masovnog komuniciranja i informisanja. Velike multinacionalne kompanije za masovno komuniciranje, kao produžena ruka svojih vlada, danas su veoma moćno sredstvo politike uticaja i pritisaka. Kako se moćna sredstva za masovno komuniciranje Zapada koriste radi političkog pritiska i dezinformacija, najbolji primer je nedavni slučaj sa otmicom američkog aviona, koju je izvela grupa antijugoslovenskih terorista i ono što se s tim u vezi dalje zbivalo. FBI (Federalni istražni biro) spremno je prihvatio sve zahteve terorista. Ne štedeći snage i sredstva, avioni i helikopteri TVA bacali su u velikim količinama letke antijugoslovenske sadržine nad Njujorkom, Čikagom, Montrealom, Londonom i Pa-

²⁵ Isto, s. 1576—1579

rizom. Znatan deo štampe, radija i TV u SAD i u zapadnoj Evropi naglašeno su se trudili da i na »najudaljenijim« mestima objave proglase terorističke grupe sa antijugoslovenskim sadržajem, a u pokušajima da svojim čitaocima i slušaocima »objasne stvari« dodavali su nove dezinformacije na štetu Jugoslavije, naravno nešto »stručnije obrađene«.

Ko zapravo stoji iza takve akcije možda je najbolje objasnio Majkl Kod, šef njujorških policajaca, u izjavi »da mu nije nepoznata delatnost terorističke grupe koja je otela avion... i da bi njujorška policija već davno dokrajčila problem terorizma... da nije sputavana sa strane«. (Podaci dopisnika »Politike« iz Vašingtona, objavljeni u NIN-u br. 341/76, s. 42—43). Nije slučajno ni to što je ta akcija usledila neposredno posle sastanka nesvrstanih u Kolombu. No, to je tema koja zaslužuje posebnu obradu, što nam ovoga puta nije cilj.

Neosporno je, dakle, da se pomoću zabavnih i drugih sadržaja koje emituju sredstva za masovno informisanje i komuniciranje mogu dati i mnoge *idejne poruke*. Budući da je ideologija najopštiji i sistematizovani izraz politike, ne možemo tim porukama ne pridati *političku sadržinu*. Isto tako, neosporno je da politička informacija ima izuzetnu ulogu u organizovanju, razvoju i upravljanju društvom. Ta njena funkcija ispoljava se u svim sferama života — od ekonomike do kulture — ali ne direktno, već posredno, putem formiranja saznanja, vrednosti i ubeđenja kojima se ljudi rukovode u svom radu. Ona utiče na stvaranje saznajnog odnosa prema radu, drugim ljudima i društvenim obavezama, podstiče ih na izvršavanje društvenih obaveza i usmerava pažnju radnih ljudi na rešavanje aktuelnih zadataka izgradnje zemlje, ili je sračunata na suprotne efekte.

Nemamo ništa protiv toga da primamo sa strane sve ono što je progresivno i što doprinosi daljem razvoju i integraciji čovečanstva. Ali, naše je pravo i obaveza da prepoznamo poruke i uticaje *koji su strani našem poimanju života i sveta, koji štete našem društvenom razvoju*. Na to je ukazao i drug Tito na Desetom kongresu SKJ i kasnije u intervjuu zagrebačkom »Vjesniku«.

Govoreći o zadacima komunista u sistemu javnog informisanja, u svom referatu na X kongresu SKJ, drug Tito je istakao: *Savez komunista mora da se izборi za informaciju koja objektivno i kritički osvetljava društvene pojave i procese, koja afirmiše rezultate i podstiče na akciju. Što je osobito važno, informisanje treba da sadrži idejno-političke i etičke poruke i doprinosi učvršćivanju tekovina naše revolucije i razvijanju vrijednosti našeg samoupravnog socijalističkog društva...*

Razumije se, naša štampa, radio i televizija imaju obavezu da objektivno informišu našu javnost o događajima i prilikama u svijetu, o borbi radničke klase, komunističkih i socijalističkih partija i drugih progresivnih pokreta i organizacija, a posebno o rezultatima, izgradnji i aktuelnim pitanjima društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja socijalističkih i nesvrstanih zemalja. Pri tome se treba čuvati od nekritičkog prenošenja i podržavanja stranih uzora i ideja tuđih našem društvu, čega još uvijek ima.²⁶

²⁶ Tito, Josip Broz: Borba za dalji razvoj socijalističkog samoupravljanja u našoj zemlji i uloga Saveza komunista Jugoslavije. Deseti kongres SKJ. Dokumenti. — Beograd, Izdavački centar »Komunist«, 1974, s. 65, 66.